

Đula Borozan
Ivana Barković*

UDK 330.322.2 (497.5)
Prethodno priopćenje

VREDNOVANJE ATRAKTIVNOSTI OSJEČKO- -BARANJSKE ŽUPANIJE U PRIVLAČENJU IZRAVNIH INOZEMNIH ULAGANJA

Vrednovanje atraktivnosti Osječko-baranjske županije u privlačenju izravnih inozemnih ulaganja i identifikacija onih gospodarskih područja koja će moći biti nositelji suptilnijeg i atraktivnijeg profiliranja u središtu je znanstvenog interesa ovoga rada.

Udio od oko 2% koji je Županija privukla u ukupnom FDI priljevu Hrvatske u godinama 1993. – 2001. ukazuje na, s jedne strane, neizgrađen i neatraktivan konkurentski profil Županije, a sa druge strane, ukazuje na činjenicu da prostora za povećanje udjela ima dosta, zbog potencijalno atraktivnih područja koja proizlaze iz analize jakih i slabih točaka Županije i na osnovi njihovoj identificiranih prilika i opasnosti. Ipak, atraktivnost Županije determinirana je također i atraktivnošću njezina šireg okruženja i procjenama inozemnih ulagača o dugoročnim koristima i perspektivama, a to sve zajedno ostavlja prostore tek za blagi optimizam.

Uvod

Hrvatska je Vlada ozbiljno pristupila redefiniranju zakona i mjera da bi poboljšala poziciju i atraktivnost Hrvatske u izrazito konkurencijskom okruženju nacionalnih gospodarstava u privlačenju izravnih inozemnih ulaganja. Glavni je razlog

* Đ. Borozan, dr. sc., izvanredni profesor na Ekonomskom fakultetu u Osijeku i I. Barković, dr. sc. docent na Pravnom fakultetu u Osijeku. Članak primljen u uredništvo: 3. 1. 2003.

takvom ponašanju Vlade uvriježeno mišljenje koje dijele političari i ekonomisti, a prema kojem izravna inozemna ulaganja (FDI u nastavku teksta) svojim multiplikativnim učincima predstavljaju značajan generator ukupnog razvitka zemlje. Međuovisnost gospodarskog razvitka, ukupnog razvitka i FDI priljeva očituje se ponajprije u činjenici da su FDI priljevi značajan izvor vanjskog financiranja i da induciraju značajne koristi za nacionalno gospodarstvo sa stajališta transfera proizvodne tehnologije, inoviranja kapaciteta, poboljšanja i unapređenja znanja, vještina, organizacijske i menadžerske prakse, otvaranja pristupa inozemnim tržištima i akceleriranja gospodarskoga rasta. Iako empirijska istraživanja upozoravaju da koristi od FDI tijekom ne korespondiraju uvijek s poticajnim mjerama koje dizajniraju vlade (za pregled istraživanja vidjeti Hansen, 2001.), FDI i dalje ostaju u središtu ekonomsko-političke pozornosti i interesa. Stoga je privlačenje inozemnih ulaganja i dalje jedna od prioriternih odrednica hrvatske Vlade. Zbog geografske disperziranosti FDI tijekom, lokalne vlasti pokazuju i sve veće zanimanje za njihovo animiranje i poticanje.

Hrvatska je, kao zemlja gospodarstvo koje još uvijek prolazi kroz tranzicijsku krizu, suočena s mnogobrojnim izazovima povezanim uz gospodarsku revitalizaciju i umreživanje u europske i svjetske integracijske procese. Takva situacija otvara, s jedne strane, nove prijetnje, koje bez odgovarajuće kontrole i upravljanja mogu lako prerasti u razvojna ograničenja, a sa druge strane, otvara niz mogućnosti za razvitak slobodne konkurencije i tržišno orijentiranog gospodarstva. Glavni prioriteti u stvaranju tržišnog makroambijenta prilagođenog zahtjevnim standardima suvremenog svjetskog gospodarstva uključuju poticanje procesa privatizacije i restrukturiranja, poduzetničkih inicijativa, proizvodnje, i intenziviranja izvoznih aktivnosti domaćih poduzeća i inozemnih ulaganja.

Istraživačka pozornost u ovome radu pridana je vrednovanju atraktivnosti Osječko-baranjske županije u privlačenju izravnih inozemnih ulaganja i identifikaciji onih gospodarskih područja koja će moći biti nositelji suptilnijeg i atraktivnijeg profiliranja. Iako je atraktivnost neke zemlje kao investicijskog odredišta višedimenzionalni pojam koji se može sagledati vrednovanjem različitih kriterija i perspektiva, primarni je kriterij vrednovanja aktualnoga stanja u pogledu atraktivnosti u ovome radu određen udjelom FDI tijekom u Osječko-baranjskoj županiji u odnosu na ostale hrvatske županije. To je stoga što izostanak dugogodišnjeg kontinuiteta i odgovarajuće statističke podrške onemogućuje detaljnije sagledanje i kvantifikaciju atraktivnosti županije. Kada su poznati značaj i aktualnost teme, iznenađujuća je činjenica da je ova zanemarena u znanstvenim radovima.

Polazna je ideja rada da FDI valja tretirati kao komplement domaćim ulaganjima koji može dati dodatni impuls povećanju proizvodnje, a što je osobito važno jer jedino proizvodnja stvara izvornu dodanu vrijednost koja je osnovica za tekuće aktivnosti, za razvitak ostalih sektora nacionalne privrede i za rješavanje nastalih

gospodarskih i socijalnih problema. U tome kontekstu, FDI tijekom mogu producirati pozitivne koristi i pridonijeti razvitku ne samo Osječko-baranjske županije, već i Hrvatske. A nedostaci odgovarajućih specifičnih, posebno menadžerskih i poduzetničkih znanja, zatim poduzetničkoga duha i dobrih poslovnih kontakata, i osobito kapitala, već su identificirani kao razvojno ograničenje Županije. Primjerice, u razvojnoj koncepciji dugoročnog razvitka gospodarstva regije Slavonije i Baranje ističe se, prilikom analiziranja njezine razvojne sposobnosti primjenom Porterovog modela dijamenta konkurentskih prednosti, da "... su resursi kapitala i infrastruktura uvijek predstavljali jače ili slabije izraženo razvojno ograničenje."¹ Posebno razvojno ograničenje predstavlja slaba efikasnost gospodarstva Županije u odnosu na hrvatski prosjek. Iako je Osječko-baranjska županija četvrta u državi po stvorenoj vrijednosti, sa stajališta efikasnosti zauzima tek osmo mjesto.² Razlozi tome nisu financijski, jer je ulaganje u njezino gospodarstvo veće od hrvatskoga prosjeka. Izostaje ulaganje u humani kapital, odnosno postoji nedostatak razvijanja intelektualnih resursa Županije koja raspolaže znatno većim potencijalom za stvaranje mnogo veće vrijednosti od one koju trenutno stvara.³ Dio problema vezan uz razvitak humanog kapitala, odnosno uz unapređenje poduzetničkih i menadžerskih znanja i vještina, jest i činjenica da se akademsko obrazovanje sporo prilagođuje potrebama suvremenog gospodarskoga okruženja. Poslovno se obrazovanje⁴ u velikoj mjeri odvija unutar tradicionalnog ekonomskog nastavnog plana i programa s naglašenom staromodnom bitkom između mikro- i makroekonomista, a ne odvija se na osnovi afirmacije znanja i vještina koji su potrebni za razvitak konkurentskih prednosti kojima bi se najbolje odgovorilo na izazove globalne konkurencije.

Ipak, razvitak Županije i cijele Hrvatske ne može se zasnivati primarno na korištenju inozemnog kapitala, tj. na inozemnoj štednji, već je potrebno pronaći povoljan omjer ulaganja između oslanjanja na vlastitu akumulaciju, štednju i znanje, tj. na vlastite snage i korištenja tuđih znanja i kapitala, a u korist prvoga, sve dok ono osigurava održivi razvitak.

¹ Strategija razvitka cestovne mreže Slavonije i Baranje (sažetak), Osijek, 1998.g.

² Za indekse stvaranja vrijednosti po županijama i nacionalni indeks Republike Hrvatske, jednako kao i za metodološka objašnjenja pogledati kod Pulić, A.: Mjerilo uspješnosti – stvaranje nove vrijednosti, Poslovni tjednik – poseban prilog, prosinac 2002., str. 1.

³ Pulić, A.: Skromno ulaganje u humani kapital zakočilo poslovanje, Poslovni tjednik – poseban prilog, prosinac 2002., str. 17.

⁴ Kritičku analizu poslovnog obrazovanja u Hrvatskoj vidjeti kod Singer, S.: Improvement of the Quality of Management and Entrepreneurship Development through Education and Training in BiH, Croatia and Yugoslavia, ETF Project, listopad 2001, Croatia – Country Report

Pozicioniranje Osječko-baranjske županije u Hrvatskoj

Osječko-baranjska županija obuhvaća područje istočne Hrvatske, Baranje i sjeverno-istočnog dijela Slavonije, tj. područja oko donjeg toka rijeke Drave prije njezina utoka u Dunav, a proteže se na površini od 4.149 km². U ukupnoj površini Hrvatske time zauzima 7,3% njezina teritorija. Budući da je riječ o pretežito ravničarskom području, ono je osobito pogodno za razvitak poljoprivrede i na njoj zasnovane industrije.

Prema popisu stanovništva iz godine 2001. sa 326.446 stanovnika i s udjelom od 7,5% u Hrvatskoj i sa 113.743 kućanstava ona zauzima treće mjesto među hrvatskim županijama. Gušće su naseljene županije od nje Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija. No, njezin je udio u ukupnom BDP Hrvatske nesrazmjeran s njezinom geografskom veličinom i naseljenošću i s potencijalnim razvojnim mogućnostima zasnovanim na prirodnim resursima i resursima znanja. Primjerice, ukupnom bruto domaćem proizvodu (BDP) Hrvatske godine 1999. od 20.083 mil. USD Županija je pridonijela s tek 4,59%, (tj. 922 mil. USD).⁵ Time je zauzela peto mjesto među rangiranim hrvatskim županijama. Situacija je bila mnogo nepovoljnija za Županiju onda kada su se županije rangirane prema ostvarenom BDP po stanovništvu, jer da je tada Županija zauzela tek deseto mjesto. Dio razloga za mali BDP nalazimo u niskoj razini domaće potrošnje, domaćih ulaganja i u maloj izvoznoj propulzivnosti Županije.

Razvijenost infrastrukture potrebna je pretpostavka za održivi gospodarski rast i za konkurentsku profiliranost Županije. Područje Županije ispresijecano je s više od 1.700 km cesta i 180 km željezničkih pruga. Rijeke Dunav i Drava (koja je plovna do Donjeg Miholjca, a sa statusom međunarodnog plovnog puta do Osijeka) povezuju ovo područje i s riječnom mrežom europskih rijeka. Sa dvjema zračnim lukama kod Osijeka (Osijek i Klisa) Županija je povezana sa mrežom hrvatskih zračnih luka. Preko Osijeka vodi i europski prometni koridor V/c koji povezuje sjever Europe (Baltik) s njegovim jugom (Jadransko more). Već je duže u pripremi izgradnja transeuropske autoceste (u okviru TEM projekta) Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Ploče. Takva infrastrukturna povezanost stvara osnoicu za gospodarski razvitak Županije i povećava atraktivnost otvorene Slobodne zone Osijek. No, stanje je cestovne mreže loše prometno-tehničku elementima i u stanju kolničke konstrukcije, kako je to konstatirano u Strategiji razvitka cestovne mreže Slavonije i Baranje. Postojeće stanje cestovne mreže i izostanak značajnijih ulaganja u modernizaciju cesta razlog je tretiranja infrastrukturne cestovne mreže kao ograničenja gospodarskom prosperitetu Županije i intenziviranju FDI tijekova.

⁵ Škuflić i Ladavac, 2001. prema Filipić, P.: Preliminarna studija za procjenu indirektnih koristi od razmatranih autocesta, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2000.

Gospodarsku djelatnost na području Županije obavlja više od 8.431 poslovnih subjekata (stanje 31.12. 2001.), što čini udio od 4,31% u registriranim poduzećima Hrvatske. Najveći broj poduzeća u Županiji registriran je za obavljanje djelatnosti iz trgovine (2.860) i za ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti (2.436), zatim slijede ona poduzeća iz prerađivačke industrije (693), poslovanja nekretninama (597) i iz građevinarstva (507), pa tek potom slijede poslovni subjekti iz poljoprivrede, lova i šumarstva (309), prijevoza, skladištenja i veza (244), hotela i restorana (235), zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (170), obrazovanja (165), javne uprave, obrane, obveznog socijalnog osiguranja i iz drugih djelatnosti kojih je broj manji od 100. No, od ukupno je registriranih poduzeća tek 33,78% "živućih" poduzeća, tj. poduzeća koja svoju poslovnu aktivnost u tijeku godine dokazuju predavanjem izvješća o poslovanju Financijskoj agenciji. U godini 2001. Financijskoj je agenciji statistička izvješća o poslovanju predalo ukupno 2.905 pravnih subjekata. Udio "živućih" poduzeća Županije u "živućim" poduzećima Hrvatske iste je godine iznosio 5,10%.

U strukturi poduzeća Županije prema veličini dominiraju mala poduzeća. Udio malih poduzeća u ukupnim "živućim" poduzećima kretao se unazad desetak godina na prosječnoj razini od oko 95%. U godini 2001. mala su poduzeća sudjelovala u ukupnim poduzećima Županije s udjelom od 93,8%, srednja s udjelom od 5,1%, a velika s udjelom od 1,1%. Takva gospodarska struktura odgovara hrvatskoj strukturi poduzeća prema veličini i strukturi poduzeća u razvijenim zemljama i osobito je pogodna za dinamičniji gospodarski rast. Naime, empirijska iskustva u razvijenim zemljama pokazuju da mala i srednja poduzeća imaju značajnu ulogu u generiranju novih radnih mjesta, u dinamiziranju gospodarskih kretanja i u poboljšanju blagostanja ljudi. Samo, ta poduzeća još uvijek nisu u potpunosti ispunila navedenu ulogu u Županiji.⁶ Ekonomska performanca Županija, vrednovana primarno stopom nezaposlenosti i kvalitativnom procjenom stope gospodarskoga rasta, i dalje je nepovoljna.

U nastavku rada ukratko će biti dan pregled gospodarskoga razvitka Županije unazad četrdesetak godina, sa ciljem vrednovati značenja dodatne injekcije kapitala, menadžerskih znanja, dobrih poslovnih kontakata i poboljšanja konkurentnosti proizvodnih programa, izravna ulaganja kojima mogu pridonijeti gospodarskom razvitku Županije.

⁶ O položaju i problemima malog gospodarstva u Osječko-baranjskoj županiji vidjeti u Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Osijek, Osijek, prosinac 2002.

Kratka evolucija gospodarskog razvitka Županije

Prije Domovinskoga rata Osječko-baranjska županija predstavljala je jednu od razvijenijih hrvatskih županija s godišnjim bruto društvenim proizvodom po stanovniku od blizu 4.500 USD.⁷

Iako je Županija teritorijalno ustrojena u sadašnjim granicama tek godine 1992., što onemogućuje ne samo uporabu termina “županija” za razdoblje prije godine 1992., već i konzistentnu metodološku usporedbu gospodarskog razvitka s razdobljem prije te godine, određene se smjernice i tendencije mogu uočiti usporedbom s gospodarskim stanjem prijašnje Zajednice općina Osijek. Pritom je potrebno voditi računa o tome da se bivša Zajednica općina Osijek prostirala na većoj površini (11.090 km²) i da je imala više stanovnika od sadašnje Osječko-baranjske županije (867.646, prema Popisu stanovništva iz godine 1981.).

Ipak, izuzetno koristan izvor informacija i statističkih podataka koji prevladavaju navedeni metodološki problem i osiguravaju “... kontinuitet praćenja gospodarskog razvitka za sadašnju 21 županiju, unatoč promjena teritorijalne podjele Hrvatske ...” daje monografija I. Turčića (1997., Predgovor monografije, str. IX.). Korisnost proizlazi iz činjenice što su “... svi pokazatelji preračunati na teritorij aktualnih županija, kako su uspostavljene Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1992.” (Predgovor monografije I. Turčića, str. IX..) Budući da su u nastavku rada korišteni podaci upravo iz te monografije, i iz studije P. Filipića i I. Šimunovića (1995.), a u okviru koje je također korišten termin županija, taj je termin u ovome radu korišten također i za razdoblje prije godine 1992.

U razdoblju između 1962. – 1990. stope rasta narodnog dohotka ukazivale su na uglavnom izvanprosječan razvitak Županije, kako prikazuje tablica 1.

⁷ www.osjecko-baranjska-zupanija.hr, 10.12.2002.

Tablica 1.

TEMPO RASTA NARODNOG DOHOTKA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE I HRVATSKE U RAZDOBLJU IZMEĐU GODINA 1962. – 1990.

u cijenama godine 1972.g.

	Prosječne godišnje stope rasta (na osnovi trogodišnjih prosjeka) za razdoblja od 1962.-1964. do 1988-1990.				
	Privreda	Industrija	Primarni	Sekundarni	Tercijarni
Osječko-baranjska županija	3,8	5,2	2,4	4,7	4,1
Hrvatska	3,7	4,4	1,6	4,0	4,4

Izvor: Turčić, I.: Makroekonomski razvoj županija u Republici Hrvatskoj kroz tri desetljeća; 1. dio: Narodni dohodak županija u Republici Hrvatskoj 1962. do 1990., Ekonomski institut, Zagreb, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1997., tablica: ND-1, str. 13-14

* primarni sektor: poljoprivreda, vodoprivreda i šumarstvo

** sekundarni sektor: industrija i građevinarstvo

*** tercijarni sektor: promet i veze, trgovina, ugostiteljstvo i turizam, obrtništvo i proizvodni dio stambeno-komunalnih i ostalih djelatnosti

No, dinamičan se gospodarski rast Županije i Hrvatske, mjeren stopom rasta narodnog dohotka ukupne privrede u šezdesetim i sedamdesetim godinama dvadesetoga stoljeća preokreće od početnog usporavanja u suprotnost u osamdesetim godinama. Stopa rasta ukupne privrede Županije mjerena istim pokazateljem u razdoblju 1979. – 1990. postala je negativna i iznosila je -0,1%. Ipak, recesivno je gospodarsko stanje u skladu s tendencijom kretanja razvijenosti Hrvatske, pa stoga dolazi tek do blage degradacije Županije prema razini razvijenosti u odnosu na ostale hrvatske županije. Prema rezultatima istraživanja Zavoda za istraživačko razvojne usluge iz Splita (Filipić i Šimunović, 1995., str. 32), Osječko-baranjska je županija s petoga mjesta, koje je zauzimala 1971., spustila se jedno mjesto niže u godini 1991.⁸

Nepovoljna tendencija gospodarskog stagniranja i zaostajanja Županije znatno je oslabila razvojnu osjetljivost područja i time bitno suzila mogućnosti budućeg razvitka i perspektive Županije, a to je došlo do izražaja u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća.

⁸ Autori studije ističu da je rezultate rangiranja potrebno tretirati uvjetno, i to zbog različitog obuhvata indikatora razvijenosti u godinama 1971. i 1991.

Već postojeću tendenciju zaostajanja u razvitku intenzivirale su na početku devedesetih godina neke okolnosti, od kojih možemo istaknuti sljedeće:

- neposredne ratne aktivnosti 1991. – 1995. ili blizina ratne zone, okupacija više od 40% teritorija Županije, završetak mirne reintegracije okupiranih područja tek godine 1998., ratna razaranja s ogromnim izravnim štetama⁹ i s još većim neizravnim posljedicama, miniranost velikog dijela njezina područja;
- tranzicijski procesi, ali i šokovi; posebno tajkunske privatizacije, nepovoljno poduzetničko ozračje;
- nedjelotvorno sudstvo zbog nedostatka stručnog znanja, organizacijskih problema, nedjelotvornosti postupaka i zbog velikih odgađanja u zaključivanju slučajeva, zbog razgranate mreže kriminala i korupcije na svim, pa i na najvišim razinama vlasti;
- veliki poslovni i ulagački rizici, nepovoljna atmosfera za izravna ulaganja;
- tendencija povećanja nezaposlenosti, visok stupanj emigracije mlade i kvalificirane snage;
- gubitak i degradacija proizvodnih kapaciteta, smanjivanje proizvodnje, gubljenje tržišta i ugovorenih poslovnih aranžmana, smanjivanje izvoza i porast konkurentnog uvoza;
- bankarske krize i stečajni procesi Gradske, Županijske i Cibale banke, skupi i teško dostupan kapital;
- gubljenje vjerodostojnosti u Vladu i predstavnike lokalne samouprave, socijalna dezorijentacija i razvijanje osjećaja beznađa.

Osječko-baranjska županija na početku 21. stoljeća suočena je s nekoliko značajnih makroekonomskih problema koji čine njezinu ekonomsku performancu osobito nepovoljnom, a među kojima ističemo malu kupovnu moć stanovnika, veliku nezaposlenost i niske stope rasta. Bruto domaći proizvod (BDP) smanjen je u odnosu na predratni za više od 40%.¹⁰ Niska kupovna moć stanovnika nedostatna je za apsorpiranje povećane proizvodnje. Neto plaće po zaposlenom poslovnom subjektu manje su od prosječnih za Hrvatsku (primjerice u VI. mjesecu 2001. iznosile su 3.131 kunu, dok je prosjek za Hrvatsku iznosio 3.503 kuna). Sa stajališta nacionalne potražnje ta je činjenica ograničenje, ali je također pozitivan poticaj za izravna ulaganja zbog potencijalno manjih troškova proizvodnje, ali dobre opće obrazovne i stručne radne snage. Izostanak poticajne proizvodne politike, konkurent-

⁹ Izravne štete procjenjuju se na 3.000 mlrd. eura, www.osjecko-baranjska-zupanija.hr, 16.12.2002.

¹⁰ www.osjecko-baranjska-zupanija.hr, 16.12.2002.

nih i atraktivnih proizvoda, menadžerskih znanja, dobrih poslovnih veza i kontakata onemogućuje postizanje većih izvoznih rezultata, pa time i povećanje proizvodnje i gospodarski prosperitet Županije. Ipak, stopa pokrivenosti uvoza izvozom veća je od prosjeka Hrvatske. Dok u Hrvatskoj ta stopa ima gotovo stalnu tendenciju pada u razdoblju 1991. – 2001. (prosječna pokrivenost uvoza izvozom u istome je razdoblju iznosila 67%), u Osječko-baranjskoj županiji stopa iskazuje značajnu tendenciju povećanja i oscilira unazad nekoliko godina na razini 100%, a što će biti elaborirano u nastavku rada. Pozitivnu, ali blažu tendenciju porasta iskazuju i indeksi proizvodnje, a osobito indeksi proizvodnosti rada (vidjeti tablicu 2). To se može objasniti, s jedne strane, niskom startnom osnovicom, a sa druge strane, tehnološkom modernizacijom industrijskih postrojenja i većom brigom za učinkovitijom i kvalitetnijom proizvodnjom.

Tablica 2.

INDEKSI PROIZVODNJE I PROIZVODNOSTI RADA
U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI

1997. = 100

Godina	Indeksi proizvodnje		Indeksi proizvodnosti rada	
	ukupno	prerađivačka ind.	ukupno	prerađivačka ind.
1998.	103,7	103,2	108,7	108,6
1999.	102,2	100,2	112,9	112,0
2000.	104,0	103,1	117,8	118,5

Izvor: Statističko izvješće, Ured za statistiku Osječko-baranjske županije, 5/2001.

Napomena: Indeksi proizvodnosti rada iskazuju dinamiku od siječnja do mjeseca kod kojega je iskazan podatak, u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine.

Potrebno je naglasiti da je rast proizvodnje i proizvodnosti rada nedovoljan da bi omogućio rješavanje golemog problema Županije – nezaposlenosti. Postoji izrazito nepovoljna tendencija povećavanja broja nezaposlenih. Dok je primjerice godine 1998. bilo nezaposleno 24.812 osoba, u kolovozu 2001. registrirano je 34.919 nezaposlenih osoba, od kojih su posebno ugrožene kategorije nekvalificiranih i polukvalificiranih radnika (36,6%), kvalificiranih i visokokvalificiranih radnika (35,2%), radnika sa srednjom stručnom spremom (23,3%). U istome razdoblju 2,2% fakultetski obrazovanih radnika nije moglo pronaći posao.

<p>POSLOVNE OLAKŠICE</p> <ul style="list-style-type: none"> • promoviranje ulaganja • poticanje ulaganja • troškovi koji se odnose na korupciju i administrativnu učinkovitost • socijalna privlačnost • usluge nakon ulaganja 	<p>“efficiency seeking” (orijentirani poboljšanju efikasnosti)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • troškovi resursa i imovine navedene gore, korigirane proizvodnošću rada • troškovi drugih inputa • članstvo u regionalnim integracijskim procesima
---	--	--

Izvor: UNCTAD, WIR 1998.: Trends and Determinants, Table IV.1, str. 91.

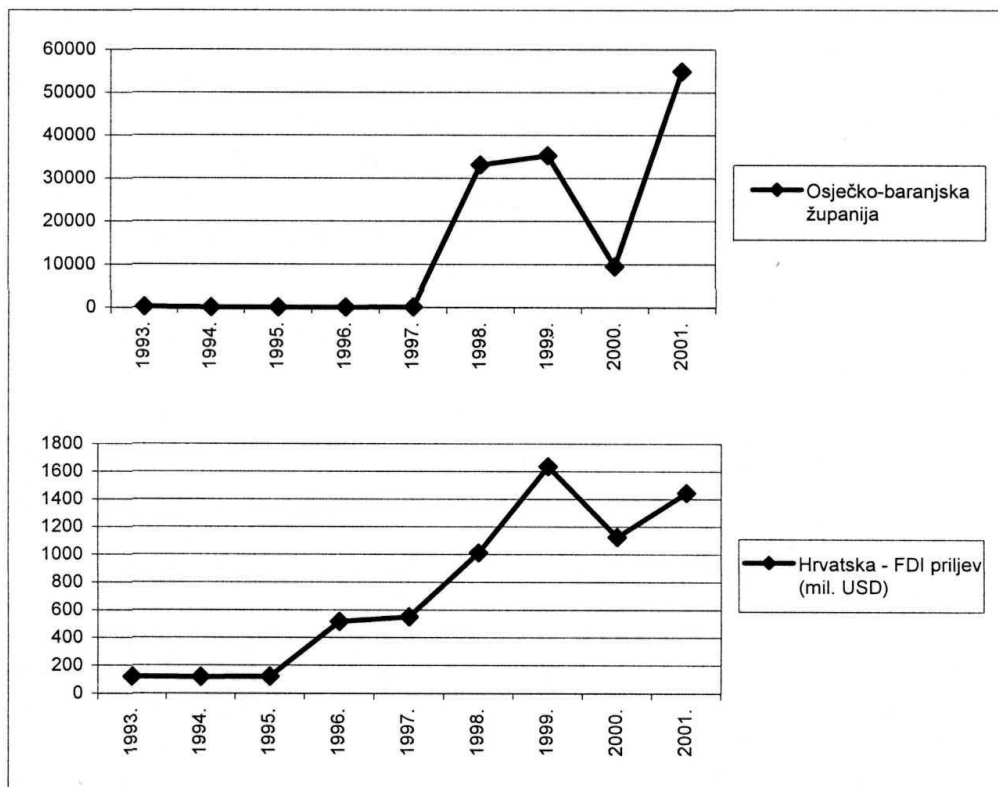
Utvrđiti važnost navedenih odrednica za FDI priljev u Županiji također je impliciran zadatak sljedećeg dijela rada.

FDI tijekom u Osječko-baranjskoj županiji

Značajan i kontinuiran FDI priljev u Osječko-baranjsku županiju zabilježen je tek od godine 1998. a to se vidi na prvom dijelu slike 1., dakle, započinje s nestajanjem ratne psihoze i sa završetkom procesa mirne reintegracije (1996. – 1998.). Time je potvrđena logična teza da su egzistencijalna izvjesnost i sigurnost ulaganja potrebna pretpostavka koja mora biti zadovoljena za bilo koje ozbiljnije promišljanje o gospodarskim ulaganjima.

Slika 1.

INOZEMNA IZRAVNA ULAGANJA U OSJEČKO-BARANJSKU ŽUPANIJU I U HRVATSKU 1993. – 2001.

Izvor podataka: Hrvatska narodna banka (HNB)

Ipak, izrazita neregularnost kretanja i velike oscilacije glavno su svojstvo FDI priljeva Županije u razdoblju 1993. – 2001. Takva kretanja ukazuju na povezanost lokalnih tijekova s nacionalnim tijekovima i na nepostojanje konzistentne politike promoviranja i poticanja ulaganja na nacionalnoj i lokalnoj razini. Istovremeno, potvrđuju postavku da su FDI kretanja poticana primarno procjenama o dugoročnim koristima. Naime, upravo je za svršetak devedesetih godina, kada statistika bilježi u prosjeku značajniji porast FDI priljeva na nacionalnoj razini (drugi dio slike 1), karakteristično da je Hrvatska bila u recesiji, i da je tek na prijelazu u 21. st. zabilježila pozitivne stope rasta.

Vrhunac ulaganja u Županiju ostvaren je godine 2001. ulaganjima od ukupno 54.878.000,00 USD.

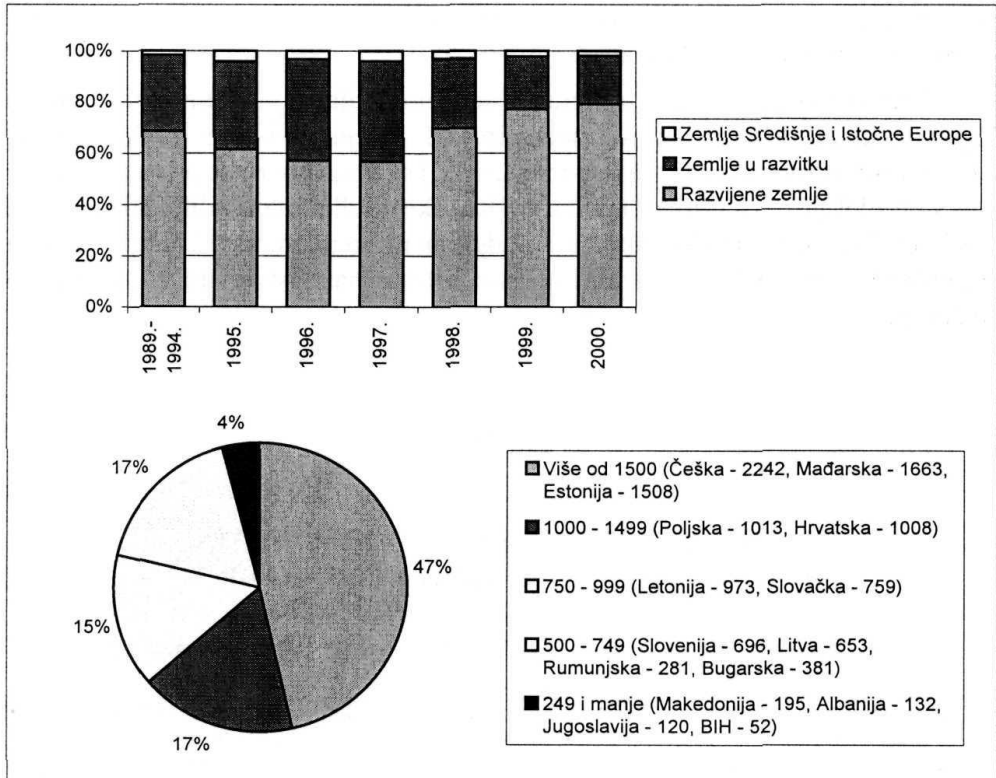
Tijek FDI Županije iskazuje određene sličnosti sa FDI tijekom u Hrvatskoj (tj. tijekovima u ostalim županijama), ali sadrži i određene specifičnosti.

Iako je startna pozicija Hrvatske na početku tranzicijskoga procesa bila među najpovoljnijima unutar zemalja Središnje i Istočne Europe, ta se početna prednost brzo istopila zbog rata i s njime povezanih poteškoća i neizvjesnosti u ulaganja. Zbog toga Hrvatska ne bilježi značajnije FDI tijekom sve do 1995. Od godine 1995. investicijsko okruženje u Hrvatskoj postaje sve povoljnije i privlačnije za inozemne ulagače. Povećanje FDI priljeva od tih godina, jednako kao i za Županiju od godine 1998. potvrđuje tu tezu. Ipak, kada se vrednuje atraktivnost Hrvatske, potrebno je istaknuti da svega 2% ukupnih svjetskih FDI priljeva posljednjih godina 20. stoljeća otpada na zemlje Središnje i Istočne Europe (vidjeti prvi dio slike 2). Unutar tih zemalja Hrvatska zauzima šest mjesto; Poljska, Češka Republika, Rusija i Slovačka privukle su tih godina nešto više od 4/5 ukupnih investicija. U tim razmjerima, ulaganja u Hrvatsku imaju minoran značaj.

Budući da je riječ o zemljama različite veličine, koje apsolutne vrijednosti ne respektiraju, preciznija distribucija FDI priljeva u zemljama Središnje i Istočne Europe može se dobiti analizom FDI priljeva po stanovniku. Ta analiza stavlja Hrvatsku u bolju poziciju. U razdoblju 1998. – 2000. (vidjeti drugi dio slike 2.) FDI po stanovniku iznosio je u prosjeku 833 USD u tim zemljama. Više od 1.500 USD priljeva FDI po stanovniku privukle su tri vodeće zemlje: Češka (2.242 USD), Mađarska (1.663 USD) i Estonija (1.508 USD). Na te tri zemlje otpalo je ukupno 46,36% ukupnih priljeva. Drugoj dohodovnoj skupini s ukupnim priljevom od 1.000 – 1.499 USD pripadaju Poljska (1.013 USD) i Hrvatska (1.008 USD), kojih je udio u ukupnom priljevu FDI po stanovniku zemalja Srednje i Istočne Europe u godini 2000. iznosio 17,31%. Udjeli ostalih zemalja te skupine, osim Letonije koja je privukla FDI u iznosu od 973 USD po stanovništvu, bili manji od prosjeka. Značajne razlike u FDI priljevu ukazuju na atraktivnost neke zemlje kao odredišne lokacije. Najatraktivnije su one zemlje kojih je investicijsko okruženje stabilno i poticajno. Investicijsko je okruženje kompleksan čimbenik koji reprezentira stabilnost zemlje (pravnu, političku i ekonomsku), njezine gospodarske i tržišne kapacitete, obujam i kvalitetu njezinih prirodnih, a posebno ljudskih resursa, razvijenost infrastrukture, stupanj financijske liberaliziranosti, adekvatnost institucionalnog okvira i mnoge druge slične čimbenike sintetizirane tablicom 3.

Slika 2.

REGIONALNA DISPERZIJA FDI ULAGANJA

Izvor podataka – za prvi dio slike: UNCTAD, WIR 2001: Promoting Linkages, Annex Tables B.1 i B.2, str. 291 – 296

- za drugi dio slike: Jovančević, R.: Inozemna ulaganja u hrvatsko gospodarstvo od 1993. do 2000., Ekonomija, 2, 2000., str. 538

Za razliku od portfeljnih ulaganja, FDI ulaganja primarno su determinirana dugoročnim perspektivama i kao takva su otpornija na bankarske krize. Pozitivan FDI rast u promatranome razdoblju pokazao je da su, usprkos bankarskoj krizi i ekonomskoj recesiji koja je zabilježena u Hrvatskoj 1998. – 1999., inozemni ulagači procijenili da Hrvatska i Županija imaju dugoročno povoljnu perspektivu, ali ne povoljniju od prethodno navedenih zemalja Srednje i Istočne Europe.

Atraktivnost Županije u hrvatskim okvirima

Neravnomjerna distribuiranost FDI priljeva, i imajući u vidu vrijeme i geografsku disperziju unutar hrvatskih županija, osnovno je obilježje FDI priljeva u Hrvatskoj. Tablica 4. prikazuje rangove hrvatskih županija prema vrijednosti FDI priljeva u razdoblju između godina 1993. – 2001.

Najatraktivnije područje za izravna inozemna ulaganja jest područje Grada Zagreba, zahvaljujući različitim čimbenicima, uključujući ekonomiju aglomeracije, bolju fizičku infrastrukturu, tržišne potencijale, i sl. To je područje privuklo gotovo 80% svih FDI priljeva (vidjeti tablicu 4). Razlike u udjelima ostalih županija nisu drastične. Osječko-baranjska županija s udjelom nešto manjim od 2% (tj. s ukupno 132.909,83 tisuće USD) zauzela je šesto mjesto na ljestvici FDI priljeva po županijama.

Tablica 4.

RANG-LISTA HRVATSKIH ŽUPANIJA PREMA
VRIJEDNOSTI FDI PRILJEVA 1993. – 2001.

u 000 USD

Županije	Ukupna vrijednost FDI priljeva
1. Grad Zagreb	5.276.582,76
2. Istarska županija	292.766,92
3. Splitsko-dalmatinska županija	218.625,69
4. Zagrebačka županija	198.744,94
5. Primorsko-goranska županija	157.704,87
6. Osječko-baranjska županija	132.909,83
7. Krapinsko-zagorska županija	111.778,83
8. Koprivničko-križevačka županija	70.738,54
9. Karlovačka županija	66.357,82
10. Zadarska županija	46.075,95
11. Brodsko-posavska županija	33.132,65
12. Dubrovačko-neretvanska županija	15.998,18
13. Međimurska županija	15.317,04
14. Sisačko-moslavačka županija	12.658,91

15. Bjelogorsko-bilogorska županija	9.600,98
16. Virovitičko-podravska županija	3.391,91
17. Šibensko-kninska županija	1.123,81
18. Ličko-senjska županija	1.076,17
19. Vukovarsko-srijemska županija	194,09
20. Varaždinska županija	-17.064,53

Izvor podataka: HNB

Bankarski sektor privukao je gotovo 45% izravnih vlasničkih ulaganja u Osječko-baranjskoj županiji, a to odražava tendenciju ulaganja u većini tranzicijskih zemalja. Udjeli ostalih djelatnosti prikazane su tablicom 5. Prerađivačka industrija, koja je tradicionalno najjača industrija u ovoj Županiji, najatraktivnija je i najperspektivnija djelatnost, sudeći prema dosadašnjim izravnim ulaganjima i predstojećoj privatizaciji.

Tablica 5.

**IZRAVNA VLASNIČKA ULAGANJA PREMA DJELATNOSTIMA
 U OSJEČKO-BARANJSKU ŽUPANIJU U RAZDOBLJU 1993. – 2001.**

Djelatnosti	Postotni udjeli
Ostalo novčarsko posredovanje	43,87
Proizvodnja opeke, crijepa, i sl.	37,06
Proizvodnja celuloze	12,39
Prerada mlijeka i proizv. sira	3,12
Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene, d.n.	2,43
Proizvodnja ostale vanjske odjeće	0,50
Nespec. trgovina na veliko živim namirnicama	0,38
Trgovina motornim vozilima	0,24
Proizvodnja valovitog papira i kartona, ambalaže	0,00

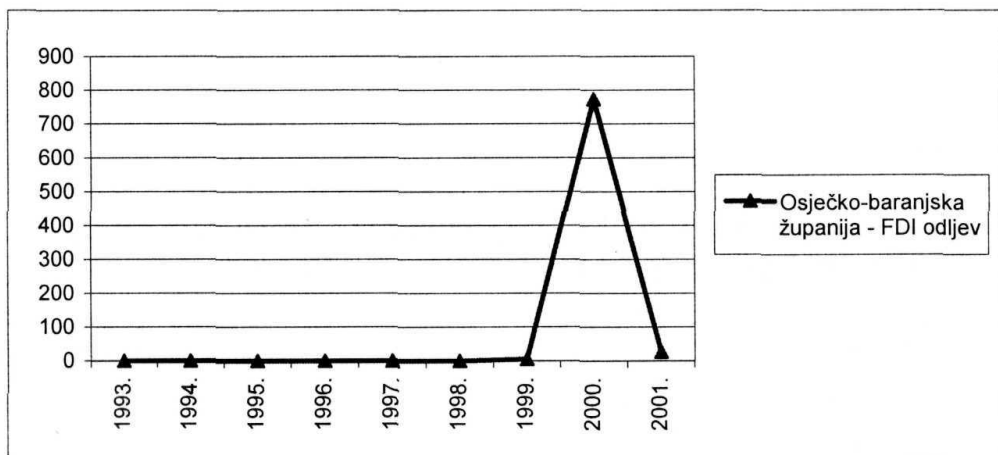
Izvor: HNB

Osječko-baranjska županija imala je prije Domovinskoga rata razvijene vanjskotrgovinske odnose sa zemljama bivše Jugoslavije. Zbog rata su prekinuti

dogovoreni poslovni aranžmani, što je uvjetovalo pad izvoza Županije. Od godine 1999., tj. nakon pada Miloševićevog režima i relativne stabilizacije Bosne i Hercegovine, intenzivirani su procesi ponovnog poslovnog povrata na ta tržišta. Ti su procesi rezultirali izravnim ulaganjima domaćih gospodarskih subjekata u inozemstvo, a što se vidi na slici 3. (vidjeti također i tablicu 6.). Vrhunac izravnih ulaganja u inozemstvo zabilježen je godine 2000., da bi već sljedeće godine ulaganja bila drastično reducirana na svega 26,00 tisuća USD.

Slika 3.

IZRAVNA ULAGANJA IZ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE
U INOZEMSTVO 1993. – 2001. (000 USD)

Izvor podataka: HNB

S ukupnim ulaganjem od 805,95 tisuća USD Osječko-baranjska županija zauzima središnje mjesto na ljestvici izravnih ulaganja u inozemstvo po hrvatskim županijama. Tablica 6 prikazuje hrvatske županije prema ukupnoj vrijednosti FDI odljeva u inozemstvo u razdoblju 1993. – 2001. Zanimljivo je da je najveći primatelj FDI istovremeno, najveći davatelj, što je u skladu sa svjetskom trendom. Primjerice, u godini 2000. prvih pet najvećih FDI primatelja: SAD, Njemačka, Velika Britanija, Belgija i Luksemburg i Kanada, uglavnom se nalaze i među prvih pet najvećih davatelja FDI sredstava.

Tablica 6.

IZRAVNA ULAGANJA U INOZEMSTVO PO ŽUPANIJAMA
1993. – 2001. GODINE

000 USD

Županije	Ukupna vrijednost FDI odljeva
1. Dubrovačko-neretvanska županija	54.679,93
2. Grad Zagreb	399.905,69
3. Istarska županija	5.008,99
4. Karlovačka županija	1,32
5. Koprivničko-križevačka županija	6.339,92
6. Krapinsko-zagorska županija	241,98
7. Osječko-baranjska županija	805,95
8. Primorsko-goranska županija	38.142,57
9. Šibensko-kninska županija	-19.340,86
10. Sisačko-moslavačka županija	-1.166,15
11. Splitsko-dalmatinska županija	61.801,27
12. Varaždinska županija	10,62
13. Vukovarsko-srijemska županija	0,00
14. Zadarska županija	42,26
15. Zagrebačka županija	6.631,43

Izvor: HNB

FDI tijekom prema podrijetlu ulagača

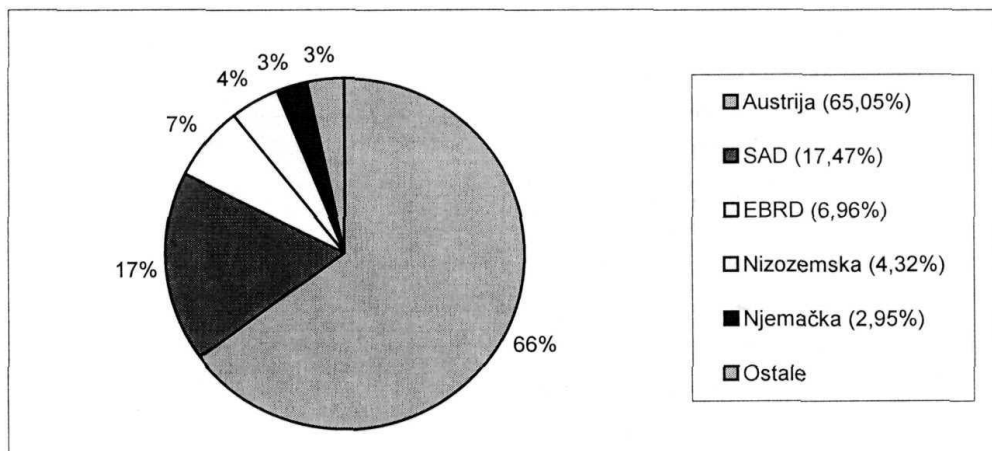
Iako je podrijetlo ulagača podatak koji može prouzročiti izvođenje pogrešnih zaključaka, zato što izvor investicijskog kapitala i kontrole projekta mogu biti različiti od podrijetla zemlje ulagača, a što je poznata činjenica i u praksi potvrđena, analiza podrijetla ulagača može pružiti korisne informacije.

Najveća ulaganja, kako prikazuje slika 4., u razdoblju 1993. – 2001. potječu od zemalja Zapadne Europe. Ta činjenica odražava tendenciju ulaganja u Hrvatsku i općenito u zemlje Srednje i Istočne Europe. Primjerice, u Hrvatskoj je u navedenome razdoblju najveći pojedinačni ulagač Austrija (27,31%), zatim dijele SAD (21,34%), Njemačka (20,51%) i Luksemburg (6,21%). Udjeli ostalih ulagača

(Nizozemske, Italije, Švedske, EBRD, Lihtenštajna i Slovenije) manji su od 4%. Jedina su iznimka u toj pravilnosti ulaganja, zbog istih zemalja ulagača, ulaganja od 2.154,53 tisuće USD koja potječu iz Bosne i Hercegovine u Osječko-baranjsku županiju.

Slika 4.

IZRAVNA ULAGANJA U OSJEČKO-BARANJSKU ŽUPANIJU
1993. – 2001. PREMA PODRIJETLU ULAGANJA

Izvor podataka: HNB

Takva struktura izravnih ulaganja prema zemlji podrijetla odražava strukturu zemalja s kojima Županija već ima izgrađene dobre tradicionalne vanjskotrgovinske odnose. Osobito je povoljno za Županiju, a što je već istaknuto, da Županija za razliku od Hrvatske, ne iskazuje tako ogroman vanjskotrgovinski deficit. Naprotiv, vanjskotrgovinska je bilanca sve uravnoteženija, a stopa pokrivenosti uvoza izvozom sve veća. Dok je primjerice u godini 1997. izvoz Županije iznosio 124.662.000 USD, uvoz 213.082.000 USD - zbog čega je bilanca iskazala deficit od 88.420.000 USD, a stopa pokrivenosti iznosila tek 58,5%, u godini 1999. vanjskotrgovinska bilanca iskazala je manji deficit (od 34.524.000 USD), a stopa pokrivenosti uvoza izvozom porasla je na 79,26%. Od I. – VI. mjeseca 2001. stopa pokrivenosti dostiže čak 98,46%. Ipak, potrebno je istaknuti osobito tri činjenice.

- Udio Županije u ukupnom hrvatskom izvozu nesrazmjeran je s njezinom geografskom veličinom, sa brojem stanovnika i s potencijalnom snagom. U godini 1997. udio je iznosio 2,9%, godine 1999. bio je 3,1%, a u prvoj polovini 2001. iznosio je još uvijek mnogo manje od njezinih mogućnosti - 5,7%. U istome razdoblju udio uvoza u ukupnom uvozu Hrvatske stabilizirao se na razini od oko 2,5%.
- Može se pretpostaviti da su FDI tijekom pozitivno djelovali na povećanje proizvodnje, na unapređenje proizvodnosti rada i intenziviranje izvozne propulzivnosti. Ipak, njihovo je osjetnije pozitivno djelovanje na povećanje zaposlenosti i smanjenje stope nezaposlenosti izostalo. Jedan od razloga tome nalazimo u činjenici da su izostala kako tzv. "greenfield" ulaganja, tako i značajnija ulaganja u povećanje kapaciteta već postojeće proizvodnje. Postojeća ulaganja u proizvodnju još su uvijek na granici uhodavanja i ispitivanja mogućnosti i isplativosti osvajanja novih inozemnih tržišta. Drugi je razlog neposredno povezan sa sljedećom činjenicom:
- Povoljni multiplikativni učinci koje izvoz generira na proizvodnju, BDP i zaposlenost još uvijek se značajno ne osjećaju u Županiji. Dio razloga tome posljedica je dobro poznate teorijske činjenice prema kojoj širenje multiplikativnih učinaka nije jednokratni proces, već se multiplikativni učinci šire u tijeku vremena. Koliko je točno potrebno proteći vremena ovisi o mnogobrojnim čimbenicima (veličini vanjskotrgovinske suradnje, dubini problema, raspoloživosti i uvjetima pribavljanja kapitala, itd.) koji zasad tek ostavljaju mjesta nagađanjima.

Osječko-baranjska županija njeguje vanjskotrgovinske odnose s više od 90 zemalja. Najznačajniji su vanjskotrgovinski partneri generalno također partneri koji su najviše izravno ulagali u područje Županije. Osim zemalja Europske unije, s kojima Županija realizira više od oko 60% razmjene, značajni su partneri i zemlje CEFTA (Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovenija, Slovačka). U novije vrijeme postaju sve atraktivnije zemlje bivše Jugoslavije: Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora i Makedonija.

Najveći su izvoznici "Benetton Croatia" d.o.o., Osijek (na kojeg otpada gotovo trećina izvoza Županije), "Belišće" d.d., Belišće, "Krupp Belišće Elastomertechnik" d.o.o., Belišće, "Saponia" d.d., Osijek, "Limex" d.d., Donji Miholjac, IPK "Kandit" d.o.o., Osijek, DIK "Đurđenovac", Đurđenovac, MK "Slavonija" d.d., Osijek itd. Na listi najvećih uvoznika nalaze se također i najveći izvoznici.

Što se tiče izravnih ulaganja iz Osječko-baranjske županije u inozemstvo u razdoblju 1993. – 2001. ona su iznosom od 805,95 tisuća USD gotovo zanemariva u odnosu na tradicionalni izvoz županije ili na ukupna ulaganja u inozemstvo iz Hrvatske. Ulaganja su pretežito usmjerena na zemlje bivše Jugoslavije, a to se vidi iz tablice 7. Obnavljanje poslovnih veza i kontakata, i ponovno osvajanje tržišta bivše Jugoslavije čini se da postaje jedno od primarnih opredjeljenja Županije.

Tablica 7.

**IZRAVNA ULAGANJA IZ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE
U INOZEMSTVO 1993. – 2001.**

(000 USD)

ZEMLJA	IZRAVNA ULAGANJA	IZRAVNA VLASNIČKA ULAGANJA
Bosna i Hercegovina	735,88 (91,31%)	635,50 (94,02%)
Mađarska	37,23 (4,62%)	17,68 (2,62%)
Makedonija	19,91 (2,47%)	10,84 (1,60%)
Jugoslavija	10,95 (1,36%)	9,95 (1,47%)
Slovenija	1,98 (0,25%)	1,98 (0,29%)
UKUPNO	805,95	675,95

Izvor: HNB

Napomena: Udjeli u ukupnim ulaganjima iz ove županije dani su u zagradama.

Područja izgradnje atraktivnijeg konkurentskog profila Županije

Rastuća tendencija povećanja FDI tijekom na prostoru Županije govori u prilog tezi o blagom porastu atraktivnosti Županije kao određene lokacije, ali i o svjesnosti o potrebi ulaganja u druge zemlje radi proširenja uskih granica domaćeg tržišta, iskorištavanja prednosti proizvodnje uz niže troškove, i uopće iskorištavanja mogućnosti i prednosti koje globalno poslovanje otvara.

Postavlja se iznimno značajno pitanje može li Županija postati privlačnije odredište za inozemne ulagače? Nalaženje odgovora na to pitanje zahtijeva, s jedne strane, poznavanje stanja i perspektive okruženja Županije u pogledu FDI tijekom (bližeg - Hrvatske i šireg – zemalja Srednje i Istočne Europe i uopće svjetskih tendencija), a s druge strane, uz poznavanje njezinih jakih točaka, također i aktivnosti koje lokalne vlasti čine u cilju neutraliziranja njezinih slabih točaka i animiranja i poticanja izravnih ulaganja.

UNCTAD procjenjuje da će doći do smanjenja FDI tijekom na svjetskoj razini u razvijenim zemljama i u zemljama u razvitku.¹¹ Očekivano smanjenje FDI tijekom povezano je s još uvijek neizvjesnim stanjem svjetske ekonomije, za koju je nakon

¹¹ Central, Eastern European Transnationals Set to Become "Prominent Players" in World Investment, UNCTAD Press Release, 18.09.2001.

recesivnog stanja u godini 2001., registrirano smanjenje međudržavnih spajanja i preuzimanja, a koja su generator FDI tijekom, osobito u razvijenim zemljama. Ipak, isti izvori procjenjuju da će FDI tijekom u zemljama Srednje i Istočne Europe ostati stabilni, približno na prošlogodišnjoj razini (27 mlrd. USD). Očekivanja svjetskih investicijskih kuća o perspektivama Hrvatske dvojbena su. Primjerice, očekivanja The Economist Intelligence Unit, sestrinske kompanije tjednika The Economist, optimistična su za zemlje Srednje i Istočne Europe. Ta organizacija procjenjuje da će u petogodišnjem razdoblju, od 2001. do 2005., FDI tijekom u toj regiji od prošlogodišnjih 27 mlrd. USD dosegnuti 162 mlrd. USD. Ista organizacija, ipak, predviđa slabljenje privlačnosti Hrvatske u regionalnom okviru, osobito u odnosu na one zemlje koje su sada manje privlačne stranim ulagačima (npr. Kazahstan, Ukrajina, Bugarska). Svjetska investicijska banka JP Morgan predvidjela je porast inozemnih ulaganja u Hrvatsku na razinu između 1,5 i 2 mlrd. USD do svršetka 2002.¹²

Prema tablici 3., inozemni su ulagači primarno motivirani osvajanjem novih tržišta ("market seeking"), iskorištavanjem resursa (tzv. "resource seeking investors"), ili efikasnijim poslovanjem ("efficiency seeking"). Rezultati empirijskih istraživanja ukazuju na činjenicu da suvremeni procesi, kakvi su primjerice liberalizacija, rapidan tehnološki progres (posebno u području transporta, komunikacija i informacija) i nove menadžerske i organizacijske tehnike uvjetuju promjenu odrednica o kojima ovisi donošenje lokacijske odluke za izravna ulaganja.¹³ Uz zadovoljavanje glavnih odrednica, kakve su primjerice stabilnost (pravna, politička i gospodarska), povoljno i transparentno investicijsko okruženje, važno je uočiti da neke tradicionalne odrednice gube na važnosti, a druge dobivaju. Među onima odrednicama, kojih se značaj smanjuje, mogu se posebno istaći sljedeće: veličina domaćeg tržišta, tj. njegova ekonomska snaga i potrošački kapacitet, bogatstvo prirodnih resursa i jeftina radna snaga (nekvalificirana ili polukvalificirana), a što je osobito značajno za Hrvatsku i Županiju. Tu činjenicu dokazuje, primjerice, ulaganja u hrvatsku "dolinu uspjeha" - "Staklenu dolinu", smještenu u najsjevernijoj i najizvoznijoj općini Krapinsko-zagorske županije - Humu na Sutli. "Staklena dolina" razvija se u europsko koncentracijsko područje za staklarsku industriju s izvozom koji apsorbira čak 90% njihove ukupne proizvodnje, a koja je to postala prije svega zahvaljujući dugogodišnjem iskustvu, tj. obrazovanoj i stručnoj radnoj snazi koja može udovoljiti inozemnim zahtjevima za učinkovitom i kvalitetnom proizvodnjom, povoljnim troškovima rada i sve više sinergijskim učincima "doline". Drugi jednako atraktivan primjer jest primjer Zadra, gdje su koncentrirana četiri

¹² "Dvanaest zapovijedi" za privlačenje stranog kapitala, Privredni vjesnik, 15. travanj 2002., br. 3246, str. 9.

¹³ WIR 2001: Promoting Linkages, poglavlje I.: The Global Picture

od šest hrvatskih uzgajališta tuna sa značajnim inozemnim ulaganjima. Transferiranje znanja, kapitala i poslovnih kontakata rezultiralo je povećanjem izvoza u Japan u siječnju godine 2002. za 250% u odnosu na prethodnu godinu. Upravo zahvaljujući izvozu tune, koji čini 51% ukupnoga izvoza hrane, Hrvatska je prvi put u posljednjih pet godina u siječnju 2002. izvezla više hrane nego što je uvezla.¹⁴ Ne možemo ne istaknuti da Hrvatska uvozi hrane u visini od 252 mlrd. USD, a izvozi tek 63 mlrd. USD, a da su mogućnosti proizvodnje hrane takve da bi zemlja mogla hraniti mnogostruko puta više stanovnika.¹⁵ Stoga upravo u području proizvodnje hrane, osobito ekološki proizvedene hrane¹⁶, vidimo značajne, a dosad neiskorištene potencijale Županije. Naime, potražnja za ekološki proizvedenom hranom u Europi i svijetu znatno je veća od ponude, pa su i razvijene zemlje kao kupci za nju spremni platiti znatno veću cijenu nego za klasično proizvedenu hranu. Sa druge strane, veoma mali broj zemalja u svijetu ima dobre uvjete za ekološku proizvodnju kao što ih ima Hrvatska, posebno Slavonija (ali i Lika, Dalmacija, Istra i hrvatski otoci), kojih su tla i vodotokovi u odnosu na druge zemlje nezagađeni i očuvani. Uzimajući u obzir da promet tom hranom u Europi dostiže oko 17,5 mlrd. eura i bilježi godišnji porast potrošnje 20%-30%, razvijanje ekološke poljoprivrede u Osječko-baranjskoj županiji čini se jednom od najizglednijih mogućnosti za privlačenje stranih ulagača.¹⁷

Ne ulazeći u analizu motiva ulagača, u slabosti i prednosti Hrvatske kao lokacijskog odredišta za FDI, možemo istaknuti da po tradicionalnim odrednicama Hrvatska nema posebne prednosti u odnosu na ostale zemlje Srednje i Istočne Europe. Sudeći prema populaciji manjoj od 4,5 mil., maloj stopi njezina rasta (1,48% - procjena za 2001.), po stopi rasta realnog BDP od 5,2% u 2001., po stopi inflacije mjerenoj indeksom cijena na malo od 4,9%, stopi nezaposlenosti od gotovo 24% i po prosječnoj plaći od 3,305 kuna (oko 403 USD) u istoj godini, veličina i kapacitet

¹⁴ Unatoč rastućim problemima s kojima se proizvođači tuna susreću, očekuje se da će 2003. poslovi s tunama donijeti više od ustaljenih 80 milijuna USD. Više o tome vidjeti kod Maričić, D.: Marikultura – Preširoka mreža za biznis tunama, Privredni vjesnik, 20. siječanj 2003., br. 3286, str. 11.

¹⁵ HGK, Sektor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo, 2002.

¹⁶ Ekološki proizvedenu hranu u literaturi često pronalazimo pod pojmom zdrava hrana. «Zdrava hrana» popularan je naziv za hranu proizvedenu poljoprivrednom proizvodnjom bez primjene agrokemikalija (mineralnih gnojiva, pesticida, hormona i sl.). Naravno, valja naglasiti da je sva hrana na tržištu «zdrava», prema važećim zakonima, propisima i standardima u pojedinim zemljama, što nadziru odgovarajuće inspekcije koje neodgovarajuće proizvode s tržišta i odstranjuju. Više o terminološkim razmatranjima vidjeti kod Žugec, I., Jug, D.: Ekološka poljoprivreda (alternativna poljoprivreda) – autorizirana predavanja za izborni predmet «Alternativna poljoprivreda» na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku, u šk. godini 2000./2001., Sveučilište J.J. Strossmayer u Osijeku, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 2000./2001.

¹⁷ Strategija razvoja agrara i područja od posebne državne skrbi – radna skupina predsjednika Republike Stipe Mesića, lipanj 2000, Zagreb, str. 23, www.predsjudnik.hr, 22.02.2003.

domaćeg tržišta i troškovi radne snage sigurno nisu jaka strana Hrvatske. Ipak, začuđuje to što unatoč iznimnoj važnosti koju hrvatske vlade pridaju izravnim inozemnim ulaganjima za gospodarski rast, za povećanje blagostanja njezinih građana i za otvaranje pristupa međunarodnim tržištima, nisu učinile znatno više na ubrzanju i neutralizaciji tih nedostataka. Primjerice, poražavajući je podatak da Hrvatska ima znatno manje sklopljenih sporazuma o slobodnoj trgovini i liberalizaciji trgovine od Slovenija koja je zatvorenija za inozemna ulaganja i nespremnija na prodaju nacionalnog "bogatstva",¹⁸ a koja je privukla manje FDI od Hrvatske. Čini se da je slovenska Vlada konstruktivnija i dalekovidnija u spoznavanju značaja koji imaju vanjskotrgovinski odnosi s inozemstvom za gospodarski rast, jer, između ostaloga, sklapanjem takvih sporazuma nastoji reducirati slabosti koje proizlaze iz preuskih granica domaćeg (slovenskog) tržišta i osigurati slovenskim poduzećima ravnopravnije uvjete natjecanja na inozemnim tržištima.

Smanjenju atraktivnosti Hrvatske pridonosi uz političku destabilizaciju, pravnu nesigurnost i postojanje značajnih administrativnih ograničenja, također i činjenica da je nadvladavanje istih problema vremenski dugotrajan proces, kao što je i proces sklapanja novih ugovora o slobodnoj trgovini. Nadalje, eliminiranje pravne nesigurnosti zahtjeva u sudskoj praksi nepristrano i učinkovito rješavanje svih prispjelih slučajeva, a ne isključivo deklarativna uvjeravanja o poboljšanju situacije u tom području.

Budući da ograničenja izravnim ulaganjima obuhvaćaju izuzetno široko političko, administrativno i institucionalno područje, njihovo reduciranje ili otklanjanje predstavlja izazov s kojim se Vlada tek unazad godine ili dvije odvažila suočiti. Vlada je formirala četiri radne skupine od kojih je svaka morala kreirati plan nadvladavanja ograničenja u njihovome području (pojednostavnjenje i ubrzanje postupka dobivanja poslovnih viza i radnih dozvola, prepreka u području registracije trgovačkih društava i pokretanja poslovnih aktivnosti, dobivanja poslovnog prostora i zemljišta, prava gradnje, građevinskog zemljišta i dozvole, tj. ažuriranje zemljišnih knjiga, i uklanjanje prepreka u režimu poslovanja). No, optimističke procjene ukazuju da se ta ograničenja ne mogu otkloniti prije četiri ili pet godina, a što je osobito poražavajuća činjenica za konkurentno profiliranje Hrvatske i Županije u privlačenju FDI.

Navedene smjernice o perspektivama FDI tijekom u Hrvatskoj određuju u velikoj mjeri privlačnost Županije kao određene lokacije. Nešto manji udio FDI ulaganja koji je privukla Županija od 2% (1,99%) ukazuje, s jedne strane, na neizgrađen i nedovoljno atraktivan konkurentski profil Županije, a s druge strane, ukazuje na to da prostora za povećanje udjela, zbog potencijalnih prilika koje

¹⁸ O toj problematici vidjeti u Lovrec, H.: Slovenija - Težak rastanak s državnim vlasništvom, Privredni vjesnik, 15. travanj 2002., br. 3246, str. 11. ili Mencinger, J.: Strane investicije koče rast?, Privredni vjesnik, 29. studenog/2. prosinca 2002., br. 3280, str. 1, 10.

proizlaze iz postojećih jakih točaka Županije, ima dosta. Dosadašnja razmatranja jakih i slabih točaka koje određuju konkurentski profil Županije za izravna ulaganja moguće je sintetizirati uz pomoć SWOT analize. Ta analiza, vizualizirana tablicom 8., omogućuje, osim identifikacije jakih i slabih točaka Županije, također i identifikaciju novih prilika (mogućnosti), ali i opasnosti koje mogu proizaći iz slabosti koje postoje u Županiji.

Tablica 8.

SWOT ANALIZA KONKURENTSKOG PROFILA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

JAKOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • povoljan geostrateški i geoprometni položaj • aktivnosti Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku • općeobrazovna, u pojedinim područjima stručna i kreativna radna snaga • dugogodišnje iskustvo i tradicija poljoprivredne i industrijske proizvodnje, i razvijena trgovačka mreža • bogatstvo prirodnih resursa i povoljna kontinentalna klima • postojanje Slobodne zone Osijek • manji troškovi rada (manje neto plaće, povoljna kvalifikacijska struktura nezaposlenih) i prijevoza (međunarodni plovni put rijeke Drave s velikom teretnom lukom, dvije zračne luke, perspektiva razvitka prometnica Europskim prometnim koridorom V/c) • aktiviranje burze projekata – razmjena između onih koji mogu ponuditi projektne ideje i mogućnosti i onih koji mogu pružiti institucionalnu pomoć, ulagača, savjetnika, međunarodnih institucija i financijskih izvora 	<ul style="list-style-type: none"> • nepostojanje strategije razvitka Županije • nedostatak kvalitetnog menadžerskog kadra i pojedinih specifičnih znanja • nedostatak ulaganja u poboljšanje kvalitete ljudskog kapitala • nepoduzetnička atmosfera • politička netrpeljivost, politički konflikti • korumpiranost • administrativna i institucionalna ograničenja (primjerice, netransparentnost, prekomjerna izbirokratiziranost, nesređene vlasničke knjige, neoperativna lokalna vlast) • intenzivirana naslijeđena tendencija zaostajanja zbog ratnih aktivnosti, razaranja i tranzicijskih šokova • devastirani kapaciteti, miniranost velikog dijela područja • tehnološka zastarjelost industrijskih postrojenja • loše stanje fizičke infrastrukture • malo tržište slabe kupovne moći

PRILIKE	OPASNOSTI
<ul style="list-style-type: none">• rastuća tendencija svjetske potražnje za specifičnim proizvodima koji se mogu stvarati u Županiji (biološki zdravom hranom, proizvodima od celuloze i papira, drvne industrije i industrije namještaja, tekstilne i metalne industrije, kontinentalni turizam)• angažiranje znanstvenika i stručnjaka iz poduzeća u razvojne projekte i procese• poslovanje u okviru Slobodne zone Osijek; transformacija Zone u "instituciju učenja"¹⁹• pristup tržištima Jugoistočne Europe• realizacija burze projekata• međuregionalna suradnja• institucionalne mjere poticanja poduzetničkih inicijativa i inozemnih ulaganja	<ul style="list-style-type: none">• odljev obrazovane i stručne radne snage• degradacija sociokulturnog kapitala²⁰ i sustava vrijednosti, posebno odnosa prema radu i moralu• usmjerivanje razvitka Županije u neželjenom smjeru• povećanje političkog i socijalnog rizika pravna nesigurnost• nerazvijanje kontrolnog mehanizma procjene kvalitete inozemnih ulaganja• zanemarivanje javnih interesa• slabljenje uloge demokratskih institucija

Iskorištavanje jakih točaka Županije i realizacija potencijalnih prilika, i pretvaranje slabosti u prilike, pa time onemogućivanje realizacije nepovoljnih alternativa za Županiju determinira referentni okvir identifikacije područja koja mogu predstavljati izvorište za dizajniranje atraktivnijeg konkurentskog profila Županije u privlačenju izravnih ulaganja. Još uvijek neprivatizirani veliki kombinati (ili barem ne u potpunosti), neprivatizirano u značajnoj mjeri poljoprivredno zemljište, nedovoljno afirmirana Slobodna zona Osijek, samo su dio područja atraktivnih prilika unutar kojih je moguće očekivati intenziviranje FDI tijekomova.

- Poljoprivreda. Zbog povoljne umjerenokontinentalne klime i značajne obradive poljoprivredne površine s kvalitetnim i neonečišćenim tlom, koje predstavlja jedno od njezinih najvrednijih prirodnih resursa osobito

¹⁹ Učinak slobodnih carinskih zona na rast (odnosno shvaćanje slobodnih zona kao prilike) možemo ocjenjivati sa dva stajališta (Cvok, V.: Prioritet – plodno tlo za greenfield investicije, 12.07.2002., www.croatiabiz.com, 22.02.2003.) Jedno je preko njihova djelovanja na mobilnost rada i na razvitak ljudskog kapitala, odnosno na razvitak općenito. Drugo, preko djelovanja slobodnih zona kao svojevrsnih «institucija učenja». Drugim riječima, radnici su u slobodnim zonama izloženi novim tehnologijama i znanjima kojima se moraju prilagoditi, a što potiče rast ljudskog kapitala, razvitak ljudskih resursa i tehnologije. Uz to, «izloženost» novim menadžerskim znanjima, organizacijskim sposobnostima, poduzetničkim vještinama i sl. može se transferirati iz slobodnih carinskih zona u ostale dijelove nacionalnoga gospodarstva.

²⁰ Sociokulturni kapital, kao skup kulturnih osobina koje stvaraju i održavaju međusobno povjerenje i spremnost za suradnju unutar društvene zajednice ili skupine, objedinjuje povjerenje (tj. spremnost na umreživanje i suradnju), društveno udruživanje sa ciljem realizacije interesa, i poštovanje normi (Izvjestaj o društvenom razvoju, Zagreb, 2001., str. 4.).

pogodnih za uzgoj različitih poljoprivrednih kultura i za razvitak stočarstva, Osječko-baranjska županija predstavlja, ne samo jednu od potencijalno najproduktivnijih "zelenih, biološki zdravih" županija u Hrvatskoj, već i u Europi.²¹ Kultivirane poljoprivredne površine i šume zauzimaju 86% njezina teritorija. Prema kategoriji i načinu korištenja 89,84% poljoprivrednih površina otpada na oranice i vrtove, a to je udio s kojim ni jedna županija u Hrvatskoj ne raspolaže, 1,25% na voćnjake, 1,07% na vinograde, 2,20% na livade i 5,64% na pašnjake. Od ukupno 275.572 ha poljoprivrednog zemljišta, obrađeno je 210.442 ha, a ostalo su pašnjaci; 51,41% poljoprivredne površine čini obiteljska poljoprivredna gospodarstva.

Kao dio poljoprivredne politike definirane su mjere kojima će se, između ostaloga, povećati udio privatnih poljoprivrednih gospodarstava te prosječna poljoprivredna površina.²² Prosječna je jedinica 2,9 ha što je daleko od europskoga prosjeka, koji iznosi 12 ha, a to je sasvim sigurno nedovoljno za proizvodnu poljoprivrednu proizvodnju. Velika je odgovornost jedinica lokalne samouprave u tome području, zato što moraju unutar zadanih vremenskih rokova definirati programe korištenja poljoprivrednih površina koje se nalaze u državnom vlasništvu, bilo zakupom ili prodajom.

Glavne su poljoprivredne kulture pšenica, merkantilni kukuruz, šećerna repa i suncokret. Poljoprivredna gospodarstva, voćnjaci i vinogradi dio su rastućeg sektora, isto kao i stočarske farme i ribnjaci. Ostali važniji prirodni resursi predstavljaju polja metana i nafte, termalne vode, podzemne i površinske vode. Prirodni uvjeti pogoduju razvitku kontinentalnog turizma.

- **Industrija.** U gospodarskoj strukturi Županije najveći udio ima industrija. Vertikalno se oslanjajući na poljoprivrednu proizvodnju, razvija se osobito prehrambena industrija, a razvijene su također i proizvodnja celuloze i papira, kemijska industrija, drvna industrija i industrija namještaja, tekstilna industrija i industrija odjeće i obuće, metalna industrija i druge.

Prehrambena industrija koja je velikim dijelom još uvijek u državnome vlasništvu raspolaže značajnim kapacitetima za preradu poljoprivrednih

²¹ Prema riječima dr.sc. Davora Šamote, profesora s Poljoprivrednog fakulteta Osijek, Hrvatska je u prirodnim resursima pogodnima za organsku poljoprivredu, odnosno za ekološki proizvedenu hranu, u svakom slučaju «sretnija» u usporedbi sa tržišnim takmacima zapadne Europe, gdje se na pojedinim područjima zbog globalnih trajnih onečišćenja okoliša, ne može ni zasnovati organska proizvodnja. Suprotno, mnoga gospodarstva kod nas, «zahvaljujući» siromaštvu i ekstenzivnom gospodarstvu (npr. na otocima, u Lici i u Gorskom Kotaru, u Istri, u Banovini, u Istočnoj Slavoniji i dr.), već sada proizvode značajnije količine ekološki proizvedenih proizvoda. Podrobnije kod Žugec, I., Jug, D.: Ekološka poljoprivreda (alternativna poljoprivreda) – autorizirana predavanja za izborni predmet «Alternativna poljoprivreda» na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku, u šk. godini 2000./2001, Sveučilište J.J. Strossmayer Osijek, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 2000./2001.

²² Vidjeti više kod Kojić, D.: Poljoprivreda – Hoće li reforma napuniti tanjure, Privredni vjesnik, 25. studeni/ 2. prosinac 2002., br. 3280, str. 6

proizvoda, ali se, smatra da je tek 40% – 70% tih kapaciteta iskorišteno, a da su, što se tehnološke strane tiče, kapaciteti relativno zastarjeli. Unatoč tome, izvoz Županije zasnovan je pretežito na izvozu proizvoda prerađivačke industrije (više od 96%), a poljoprivredni proizvodi sudjeluju s neoprostivo malim udjelom od oko 3%.

- Slobodna zona. Slobodna zona Osijek osnovana je godine 1997. Odlukom hrvatske Vlade o davanju koncesije Osječko-baranjskoj županiji, Slavonskoj banci d.d. Osijek, Tranzitu s.p.o. Osijek, Saponiji d.d. Osijek, Zračnoj luci Osijek i Niveti d.d. Osijek. Zona je locirana u istočnoj industrijskoj zoni grada Osijeka, uz riječnu luku Tranzit, ali posluje i na lokacijama u okviru poduzeća MIO Osijek, “Saponije”, “Nivete”, i Zračne luke Osijek-Klisa. Zona je opremljena potrebnom komunalnom, energetsom i prometnom infrastrukturom, što je čini, uz povoljan geografski položaj te uz široku lepezu zakonom propisanih djelatnosti koje se mogu unutar nje obavljati uz primjenu svih propisanih carinskih, poreznih i drugih povlastica, osobito atraktivnom. Naime, njome su također obuhvaćeni riječna teretna luka Osijek, industrijski željeznički kolosjek i zračna luka (Osijek-Klisa). Ipak, infrastrukturna osnovica nije dovoljna da bi se neutralizirala ograničenja (koja proizlaze iz prevelike birokratiziranosti, pravne nesigurnosti i iz nedorečene i promjenljive zakonske regulative) i da bi se privukao značajniji inozemni kapital - osobito onaj namijenjen greenfield ulaganjima. Da je moguće, uz spretniju spregu lokalnih vlasti i drugih okolnosti povećati atraktivnost slobodnih zona, pokazuje primjer Slobodne zone Varaždin. U varaždinskoj se zoni očekuje u ovoj godini realizacija “greenfield” ulaganja njemačke tvrtke BHD Corrugated Maschinen und Anlagenbau GmbH od oko 2,5 mil. eura u metalnu industriju, tj. u proizvodnju i montažu strojeva namijenjenih proizvodnji valovitih kartona i papira, i sukladno s tim ulaganjem novo zaposlenje za 250 ljudi jednako kao i niz drugih koristi. U tijeku su pregovori s još nekim ulagačima, poput Boxmarka, Schauptelera i Diamond Aircrafta.

Privlačnost Županije determinirana je i stavovima i aktivnošću županijske vlasti i drugih jedinica lokalne samouprave u pogledu definiranja skupa poticajnih mjera i povećanja razine transparentnosti. Deklarativno “za FDI” međutim nije praćeno adekvatnim mjerama. Povećanje fiskalnog opterećenja do kojeg je došlo s promjenama Zakona o financiranju lokalne i područne samouprave (koje vrijede od 1. srpnja 2001.g.), tj. s decentralizacijom nekih državnih funkcija (primjerice, dijela poslova u školstvu, zdravstvu, kulturi i socijalnoj skrbi na lokalne jedinice i u skladu s time i novac za financiranje tih poslova) i povećanja komunalnih naknada, samo su neki od primjera koji ne idu tome u prilog.

Valja također istaknuti da je potrebno praviti razgraničenje u kvaliteti inozemnih ulaganja. Županiji nisu potrebna svakakva ulaganja. Nedavno iskustvo s

ulaganjem "Benettona"²³ upozorava na konfliktnost ekonomskih ciljeva inozemnih ulaganja i ekoloških ciljeva kao uvjeta dugoročnog održivoga razvitka. Lokalne vlasti, kao i javnost, posebno je alarmirala vijest da tvrtka Benetton-Croatia, osim dogovorenog pogona za proizvodnju tekstila, planira otvoriti i pogon za bojanje proizvoda, kojeg bi se otpadne supstance otpuštale u rijeku Dravu. Riječ je o otpadnim vodama hazardnima za kvalitetu vode Drave čije onečišćenje može prouzročiti osim zdravstvenih, i veoma ozbiljne sociološke i ekološke probleme. Narušavanje kakvoće vode rijeke Drave, kao jednoga od najznačajnijih prirodnih resursa Županije, posebno sa stajališta navodnjavanja poljoprivrednih površina kao strateških odrednica gospodarskog razvitka Županije, a time i ugrožavanje dugoročnog održivog razvitka kojemu Županija teži, dovodi u pitanje isplativost konvencionalnih ekonomskih prednosti²⁴ ulaska Benettonovog kapitala. Iako je Benetton nabavio dozvolu za bojaonicu na osnovi, između ostaloga, izrađene studije o zaštiti okoliša, skepticizam vezan uz opravdanost te investicije i dalje ostaje. Slučaj "Benetton" koji je privukao pozornost nacionalne javnosti ostaje upozorenje nacionalnim i lokalnim nositeljima ekonomske politike o potrebi balansiranja između kratkoročnih ekonomskih ciljeva i dugoročnih perspektiva održivoga razvitka.

Potrebno je poticati samo ona izravna inozemna ulaganja koja imaju razvojni potencijal. Drugim riječima, treba poticati ona ulaganja koja će omogućiti ostvarivanje ne samo kratkoročnih koristi već i dugoročnih, tj. onih koji neće narušiti prirodnu ravnotežu, onečistiti okoliš, reducirati regenerativne mogućnosti i kapacitete obnovljivih resursa Županije i nepovratno degradirati njezine neobnovljive resurse. Stoga treba dati izuzetnu pozornost studijama procjene isplativosti ulaganja i njihovih dugoročnih utjecaja na okoliš, a time i na gospodarski rast. Nužno je osigurati uz zadovoljavanje stručnosti, također i udovoljavanje etičkim normama te maksimalnu transparentnost.

²³ Podrobnije o slučaju Benetton vidjeti kod Odoša, R., Barković, I. (2001.)

²⁴ Konvencionalne ekonomske prednosti dolaska Benettona u Osječko-baranjsku županiju ogledaju se prije svega u izravnim i neizravnim (godišnjim) učincima na državni proračun, na županijski proračun i na izvanproračunske prihode. Pozitivni se učinci ogledaju u upošljavanju 120 radnika za potrebe tvornice Benettona u Slobodnoj zoni, 1000 radnika u kooperaciji, u povećanju prihoda javnim poduzećima (komunalne usluge, voda, struja), u povećanju prihoda lokalnim poduzećima (transport, špedicija, trgovine), u povećanju kupovne snage lokalnog stanovništva, u pozitivnom utjecaju na privlačenje drugih stranih ulagača u Osječko-baranjsku županiju ili u Hrvatsku, općenito. Brojčane iskaze navedenih prednosti vidjeti kod Odoša, R., Barković, I. (2001.)

Prijedlog smjernica za povećanje atraktivnosti županije kao zaključno razmatranje

Rastuća tendencija povećanja FDI tijekom na prostoru Županije govori u prilog tezi blagog porasta atraktivnosti Županije kao određene lokacije, ali i svjesnosti o potrebi povećanih ulaganja u druge zemlje radi proširenja uskih granica domaćega tržišta i efikasnije proizvodnje. Dok je prvi izazov iznimno popularan i medijski praćen, drugom poslovnom izazovu okrenula su se tek poneka veća poduzeća u Županiji.

Velika geografska disperziranost FDI priljeva na svjetskoj razini preslikava se i na Hrvatsku. Najveći FDI priljev (oko 80%) realiziran je na prostoru Grada Zagreba. Ostatak realiziranih ulaganja pravilnije je raspoređen na preostale hrvatske županije. Udio od oko 2%, koliko je Osječko-baranjska županija privukla u ukupnom FDI priljevu Hrvatske 1993. – 2001. ukazuje na, s jedne strane, neizgrađen konkurentski profil Županije, a sa druge strane, pokazuje da prostora za povećanje udjela ima dosta, zahvaljujući potencijalnim razvojnim područjima koje proizlaze iz identificiranih jakih i slabih točaka Županije i na osnovi njih identificiranih prilika i opasnosti.

Intenziviranje FDI tijekom povezano je s daljim procesima privatizacije. Još uvijek neprivatizirani veliki kombinati (ili barem ne u potpunosti), u značajnoj mjeri neprivatizirano poljoprivredno zemljište, i nedovoljno afirmirana Slobodna zona Osijek, samo su dio područja atraktivnih prilika unutar kojih je moguće očekivati povećanje ulaganja. Potencijalna opasnost od FDI priljeva primarno proizlazi iz privlačenja onih ulaganja koja su nepoželjna sa stajališta održivoga razvitka Županije, kakva su primjerice ulaganja koja će narušiti prirodnu ravnotežu, onečistiti okoliš, reducirati regenerativne mogućnosti i kapacitete obnovljivih resursa Županije i nepovratno degradirati njezine neobnovljive resurse. Potrebno je istaknuti da FDI priljevi ne mogu sami po sebi poboljšati performancu gospodarstva Županije, njezinu konkurentnost i životni standard njezinih građana, ali mogu potaknuti domaće proizvođače, primjerice, na veću brigu za efikasnijom i kvalitetnijom proizvodnjom, na inovativnije, kreativnije i fleksibilnije poslovno ponašanje i na kontinuirano učenje i inoviranje cjelokupnog poslovanja.

Sa stajališta lokalnih vlasti potrebno je aktivirati lokalnu ekonomsku politiku u privlačenju inozemnih ulaganja. Smjernice za unapređenje atraktivnosti Županije kao određene lokacije FDI uključuju one koje bi lokalna vlast mogla inicirati ili na koje bi mogla utjecati, a koje bi istovremeno jednako povoljno djelovale na domaće gospodarstvenike. One su povezane, prvo, sa stvaranjem povoljnog okruženja za FDI, tj. reduciranjem administrativnih prepreka, unapređenjem fizičke i institucionalne infrastrukture, podizanjem razine konkurentnosti Županije; drugo, boljom promoviranošću mogućnosti i prilika ulaganja u Županiju; i treće, fokusom

na privlačenju onih inozemnih ulaganja koja će pridonijeti realizaciji definiranih razvojnih prioriteta, djelatnosti/industrija i preferiranih clustera, a uključuju, primjerice:

- realizaciju preporuka lokalnim vlastima o reduciranju/eliminiranju administrativnih prepreka inozemnim ulaganjima specificiranim u okviru FIAS-ove studije;
- intenziviranje investiranja u ljudski kapital Županije, čime se stvara profiliranija i obrazovanija radna snaga;
- unapređenje prometne, telekomunikacijske i energetske infrastrukture: između ostaloga, obnova energetskega sustava Ernestinovo; iskorištavanje rijeke Dunava i Drave (formiranje tzv. bijele flote); nastavak suradnje na projektu TEM, tj. projektu transeuropske ceste Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Ploče; postavljanje suvremenih optičkih kabela;
- aktivnije sudjelovanje u regionalnim projektima: primjerice, unutar Euroregije Dunav-Sava-Drava realizacijom zajedničkih prekograničnih projekata, kakav je proizvodnja i plasman ekološki proizvedene hrane;²⁵
- dalje razvijanje burze projekata (trenutno 16 ponuđenih projekata)²⁶ što omogućuje razmjenu između onih koji mogu ponuditi projektne ideje i mogućnosti i onih koji mogu pružiti institucionalnu pomoć i ulagača, savjetnika, međunarodnih institucija i financijskih izvora;
- poticanje ulaganja fiskalnom politikom: uključujući, između ostaloga, porezna rasterećenja na dobit i osobni dohodak; uvođenje poreznog počeka (tzv. “*tax holidays*”); umanjeње poreznih osnovica vezanih uz broj zaposlenih lokalnih ljudi, reduciranje stope prireza;
- transformiranje Slobodne zone u “institucije učenja” gdje zaposleni uče nove tehnologije i “*know-how*”; također u okviru transformacije Zone, privlačenje novih investicija proizvodnog karaktera, tj. onih koje će pridonositi održivom razvitku Županije;
- otvaranje ureda za poticanje inozemnih ulaganja na principu “*one-stop-shop*”;
- izrada web-stranica za strane ulagače;
- sudjelovanje Županije u promotivnim kampanjama za inozemne ulagače, njihovo organiziranje, osiguranje medijske pokrivenosti; institucionaliziranje kontakata gradskih i županijskih dužnosnika, i sl.;

²⁵ Zaključak s Okrugloga stola o pograničnoj suradnji, prema Bešić, M.: Iskristiti potencijal Dunava, Glas Slavonije, 21.02.2003.

²⁶ Vidjeti na web stranici Županije www.osjecko-baranjska-zupanija.hr

- intenziviranje sajamskih aktivnosti područja;
- dalje jačanje Osijeka kao grada, tj. kao ekonomskoga i kulturnoga središta Županije i Istočne Hrvatske, njegovoj transformaciji u poreznu oazu;
- razvijanje specifičnih “clustera”, tj. geografski vezanih koncentracija tvrtki iz razvojno prosperitetnih djelatnosti Županije, kakva je primjerice organska proizvodnja, i njihova specijalizacija u visokokvalitetnoj proizvodnji.

Postavlja se osobito značajno pitanje: može li Županija postati privlačnije odredište za inozemne ulagače? Nalaženje odgovora na to pitanje zahtijeva, s jedne strane, poznavanje stanja i perspektive okruženja Županije u FDI tijekomima (bližeg - Hrvatske i šireg – zemalja Srednje i Istočne Europe i uopće svjetskih tendencija), a sa druge strane, uz poznavanje njezinih jakih točaka, također i aktivnosti koje lokalne vlasti čine u cilju neutraliziranja njezinih slabih točaka i animiranja i poticanja izravnih ulaganja.

Službeni je stav Vlade i Ureda Predsjednika, a i većine ekonomista i političara, da je potrebno učiniti koliko je maksimalno moguće za povećanje atraktivnosti Hrvatske za izravna inozemna ulaganja, jer ona generiraju značajne koristiti za nacionalnu privredu. U težnji da se realizacijom takva razmišljanja Vlada je poduzela niz mjera, između ostaloga, da bi riješila, prema mnogim inozemnim ulagačima, najveće prepreke ulaganjima – administrativne i institucionalne.²⁷ No, s jedne strane, riječ je aktivnostima kojih se učinci mogu osjetiti tek nakon izvjesnoga vremena, a sa druge strane, izvan neposrednih domašaja Vlade ostaje još uvijek niz ograničenja koja su osobito aktualna na županijskim razinama, a kakva su primjerice, nedjelotvorno sudstvo, pravna nesigurnost, korumpiranost, netransparentnost, slaba bilateralna i regionalna umreženost, i neoperativnost lokalne vlasti.

Povećanje atraktivnosti Županije determinirano je i atraktivnošću njezina šireg okruženja i procjenama inozemnih ulagača o dugoročnim koristima i perspektivama, koje su, barem što se Hrvatske tiče, dvojbena, a što sve zajedno ostavlja prostore tek za blagi optimizam.

²⁷ Analiza ograničenja inozemnim ulaganjima dana je u FIAS-ovoj studiji “Administrative Barriers to Investment in Croatia”.

LITERATURA

1. Borozan, Đ. i I. Barković: Facts and Prospects of FDI in Croatia, Amadeus Conference at the University of Marne-La-Vallee, Francuska, 13. – 14. 06.2002.
2. Borozan, Đ. i I. Barković: Izravna ulaganja u funkciji rasta Osječko-baranjske županije, zbornik radova međunarodnog simpozija "Drava 2002", Osijek, 2002.
3. Cvok, V.: Prioritet – plodno tlo za greenfield investicije, 12.07.2002., www.croatiabiz.com, 22.02.2003
4. FIAS (Foreign Investment Advisory Service): Hrvatska: administrativne prepreke stranim ulaganjima, nacrt izvještaja, siječanj 2001.
5. Filipić, P. i I. Šimunović, I.: Regionalna ravnoteža u prostoru Hrvatske, Zavod za istraživačko razvojne usluge d.o.o. Split, projekt: 0105-PZ, Split, ožujak 1995.
6. Hansen, G.H.: Should Countries Promote Foreign Direct Investment?, G-24 Discussion Paper, br. 9, 2001.
7. Jovančević, R.: Inozemna ulaganja u hrvatsko gospodarstvo od 1993. do 2000., Ekonomija, 2, 2000.
8. Kojić, D.: Poljoprivreda – Hoće li reforma napuniti tanjure, Privredni vjesnik, 25. studeni/ 2. prosinac 2002., br. 3280
9. Maričić, D.: Marikultura – Preširoka mreža za biznis tunama, Privredni vjesnik, 20. siječanj 2003., br. 3286
10. Mencinger, J.: Strane investicije koče rast?, Privredni vjesnik, 29. studenog/ 2. prosinca 2002., br.3280
11. Nujić, A.: Razlike u razvijenosti općina Republike Hrvatske (s osvrtom na općinu Osijek), Privreda 34 (5-6), 1990.
12. Odoabaša, R., Barković, I.: Conventional Wisdom of Foreign Direct Investment In Transitional Economies Revisited: The Case of The Benetton S.P.A. in Osijek-Baranya County, zbornik radova 4. međunarodne konferencije «Enterprise in Transition», Split-Hvar, 2001.
13. Privredni vjesnik, 15. travnja 2002., br. 3246
14. Pulić, A.: Skromno ulaganje u humani kapital zakočilo poslovanje, Poslovni tjednik – posebni prilog, prosinac 2002.
15. Singer, S.: Improvement of the Quality of Management and Entrepreneurship Development through Education and Training in BiH, Croatia and Yugoslavia, ETF Project, listopad 2001, Croatia – Country Report

16. Starc, N. (urednik): Izvješće o društvenom razvoju – Hrvatska 2001, Ekonomski institut Zagreb i UNDP, Zagreb, 2001.
17. Statističko izvješće, Republika Hrvatska, Osječko-baranjska županija, Ured za statistiku, različita godišta
18. Statistički ljetopis Republike Hrvatske, različita godišta
19. Strategija razvitka cestovne mreže Slavonije i Baranje (sažetak), Osijek, 1998.g.
20. Škuflić, L. i J. Ladavac: Analiza vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske po županijama, Ekonomski pregled, 7-8, 2001.
21. Turčić, I.: Makroekonomski razvoj županija u Republici Hrvatskoj kroz tri desetljeća; 1. dio: Narodni dohodak županija u Republici Hrvatskoj 1962. do 1990., Ekonomski institut, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 1997., Zagreb, 1997.
22. UNCTAD, WIR 2001: Promoting Linkages
23. Žugec, I., Jug, D.: Ekološka poljoprivreda (alternativna poljoprivreda) – autorizirana predavanja za izborni predmet «Alternativna poljoprivreda» na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku, u šk. godini 2000/2001, Sveučilište J.J. Strossmayer Osijek, Poljoprivredni fakultet Osijek, 2000./2001.
24. www.hnb.hr
www.hgk.hr
www.osjecko-baranjska-zupanija.hr

THE EVALUATION OF ATTRACTIVITY OF THE OSIJEK-BARANJA COUNTY REGARDING FOREIGN DIRECT INVESTMENT ATTRACTION

Summary

The evaluation of the Osijek-Baranja county's competitive profile attractiveness regarding the attraction of foreign direct investment and the identification of those economic areas which could be the cornerstone of more subtle and appealing profiling are the focus of this paper's scientific interest.

The share of approximately 2 percentage of the County's FDI inflow in the total Croatian FDI inflow from 1993 to 2001 indicates an undeveloped and unattractive competitive profile of the County. On the other hand, it also indicates that there is enough space to increase this share regarding the potential attractive areas emerging from the analysis of the strengths and weaknesses of the County, and thereby, identified opportunities and threats. Furthermore, the attractiveness of the County is also determined by the attractiveness of its broader environment as well as by the long run benefit and outlook estimations of foreign investors. Considering stated facts altogether, only moderate optimism is in the place.